

o jeho původním vzhledu a textovém vybavení. Oba pražské exempláře *Zákonu a milost* patří k nejdůležitějším památkám reformační doby vůbec – obraz tohoto námětu je přímým vizuálním vyjádřením podstaty Lutherova učení o ospravedlnění vírou. Zajímavé je, že se obě díla dochovala v Čechách, jakkoli nevíme, za jakých okolností vznikla, kdo je objednal a kdy se k nám dostala. Oblibu námětu v Čechách i na Moravě demonstruje také několik nástěnných maleb, jež se zde do dnešních dnů zachovaly a k nimž patří i známá freska s námětem *Zákon a milost* z pardubického zámku.

Vedle prací Lucase Cranacha, které vznikly přímo v mistrově dílně ve Wittenbergu, mapuje Nespěšná Hamsíková i ohlas jeho díla v Čechách a na Moravě. Všimá si jak prací, které s Cranachem bezprostředně souvisejí, tak i tvorby vznikající podle rozšířených Cranachových předloh (zejména grafik). Autorka například zjistila, že nástěnná malba *Sv. Jiří bojující s drakem* v kapli sv. Jiří na hradě Švihov, zhotovená pro Jindřicha Švihovského z Rýzemberka, vychází z Cranachova grafického listu a malby z Cranachovy raného, tj. vídeňského období. Nespěšná Hamsíková se zamýšlí i nad způsobem dvorské reprezentace Švihovských a hledá její dobové analogie ve velkých centrech evropského humanismu – ve Vídni a ve Wittenbergu. S Cranachovou tvorbou souvisí i nástěnné malby v klášterním kostele františkánu observantů v Kadani, které byly v uplynulých dekáдах podrobeny průzkumu a uměleckohistorickému zhodnocení (zejména Jan Royt a Petr Hlaváček). Autorka se pozastavuje nad možností identifikace donátora maleb, jenž je na jednom výjevu sám zachycen jako rytíř. Podle dosavadních poznatků šlo o Jaroslava II. z Lobkovic, Nespěšná Hamsíková však na základě způsobu zobrazení donátorových synů vznáší hypotézu, že malba zachycuje Jana Hasištejnského z Lobkovic, jenž je v kostele i pohřben.

V rámci závěrečné kapitoly autorka mimo jiné podává přehled *oeuvre* Cranachova žáka Mistra IW, do kterého zahrnuje díla, jež vznikla v pokročilé době první poloviny 16. století v severozápadních Čechách, zejména v Jáchymově, Mostu a Oseku. Zamýšlí se nad okolnostmi jejich namalování, rozkrývá sociální vazby v regionu a na základě prověření dobových reálií nadhazuje několik pravděpodobných donátorů obrazů spojovaných s Mistrem IW.

Spektrum zpracované látky je v monografii Magdalény Nespěšné Hamsíkové mimořádně široké. Snad jen první kapitola o metodických přístupech ke Cranachovi trpí jistou roztržitostí a některé její části nemají přímou vazbu k dalším

částem knihy. Vlastní jádro knihy, v němž se autorka zabývá odezvou Cranacha v Čechách (zejména v severozápadních), jde do hloubky a látku podává inovativně a se znalostí historického kontextu, výklad navíc zaujme precizním stylem vyjadřování a jasně formulovanou argumentací. Díky Nespěšné Hamsíkové je recepce Cranacha v českých zemích konečně zpracována vyčerpávajícím způsobem.

OLGA KOTKOVÁ

ARCHEOLOGIE

Ivana BOHÁČOVÁ – Jaroslav PODLIŠKA a kol., *Průvodce pražskou archeologií. Památky známé, neznámé i skryté*, Archeologický ústav AV ČR – Národní památkový ústav, Praha 2017

336 s., ISBN 978-80-87365-97-7 (AV), 978-80-7480-091-7 (NPÚ)

Široký kolektiv autorů složený z odborníků různých institucí, které se dlouhodobě a systematicky věnují výzkumu pražských dějin, připravil pro čtenáře prvního speciálního průvodce svého druhu. Kniha vznikla v rámci projektu „Integrovaný informační systém archeologických pramenů Prahy“, jehož stěžejním cílem je nejen zpřístupnit pražské archeologické nálezy a umožnit jejich průběžnou aktualizaci, ale také je propojit s autentickými místy, kde byly nalezeny. Základním výstupem projektu je webový portál založený na geografických informačních systémech, archeologických datech a informacích mezioborového studia (www.praha-archeologicka.cz).

Publikace je rozdělena do šesti hlavních oddílů dle katastrálního rozdělení města (Hradčany, Malá Strana a okolí, Staré Město a Josefov, Nové Město, Vyšehrad a okolí, Velká Praha – proměny pražského regionu od pravěku po novověk). Stranou tedy nezůstaly ani lokality ležící vně historického jádra města na území Velké Prahy. V případě mimořádných lokalit, jakou představuje např. keltské hradiště Závist, byla do publikace zahrnuta také místa ležící v těsné blízkosti pražského regionu.

Každý z oddílů je uveden stručným, ale výstižným přehledem historického vývoje území s důrazem především na výpověď archeologických pramenů. Nechybí zde ani mapa s rozmístěním

jednotlivých pojednávaných areálů nebo náležů. Pro snadnější orientaci jsou příslušné oddíly knihy odděleny barevně. Sestávají z číslovaných hesel, která tvoří buďto konkrétní památky (kláštery, kostely, budovy apod.), nebo archeologicky zkoumané lokality (náměstí, hradiště, zaniklé vsi apod.). Záhloví každého hesla (vlastně jde o medailon konkrétní vybrané lokality) obsahuje stručnou charakteristiku, zeměpisné souřadnice a piktogramy, které rámcově vymezují jeho hlavní témata, udávají časové zařazení a případně některé další informace. Za inovaci hodnou pozornosti lze považovat QR kód v záhlaví, který odkazuje na již zmiňovanou webovou stránku informačního portálu pražské archeologie s dalšími texty a obrázky. Popis vybraných lokalit nebo památek je doplněn informacemi o jejich dostupnosti a různými odkazy, včetně vybrané základní literatury.

Každý ze šesti oddílů je zpravidla doplněn několika sumarizujícími podkapitolami, které se snaží představit obecnější témata (opevnění Prahy, pohřbívání, architektura kostelů a klášterů, cesty a veřejná prostranství apod.). Představení dílčích lokalit je tak vždy vhodně zasazeno do širších kontextů našeho poznání. Vedle množství plánů, barevných vyobrazení lokalit a archeologických nálezů, historických fotografií nebo hmotových rekonstrukcí je kniha doplněna také přehledem hlavních archeologických období a kultur v Čechách. Nechybí ani souhrn významných pražských archeologů, abecední rejstřík lokalit a slovníček odborných pojmů.

Publikace svou koncepcí představuje zcela nový formát. Dlouholeté bádání o dějinách města je zde prezentováno vizuálně přitažlivým a čtivým způsobem. Propojení dílčích lokalit s webovým portálem navíc umožňuje reagovat na nejnovější archeologické výzkumy či posuny v našem vnímání nebo interpretaci dějin města. Formát průvodce doslova vybízí čtenáře, aby si knihu vzali s sebou do terénu a zde uvedené informace konfrontovali přímo s vybranou památkou nebo objektem. Zkrátka však nepřijde ani odborná veřejnost. Průvodce totiž přináší nejen přehled nejnovějšího archeologického poznání dějin města, ale také znovu upozorňuje na velké množství nepříliš známých lokalit v Praze a jejím okolí (románský dvorec na Petříně, zaniklá ves Hol apod.), které jsou nyní shromážděny v rámci jedné přehledné publikace. Zbývá jen doufat, že kniha bude záhy přeložena do angličtiny a nabídne tak nejen sumarizující poznání zahraničním návštěvníkům Prahy, ale i moderní a přehledné zpracování městských dějin cizojazyčným badatelům.

MARTIN MUSÍLEK

Lumír POLÁČEK, *Hradiště Mikulčice-Valy a Velká Morava*, Archeologický ústav AV ČR Brno, Brno 2016
(= Mikulčice – průvodce 2)

151 s., ISBN 978-80-7524-006-4

Knihy Hradiště Mikulčice-Valy a Velká Morava je podle Lumíra Poláčka určena široké veřejnosti a má sloužit jako reprezentativní doplněk průvodce z roku 2006 a jeho cizojazyčné mutace z roku 2008. Cílem autora bylo nejen zpřístupnit výsledky starších i nových výzkumů, ale také prezentovat badatelskou práci Archeologického ústavu v Brně a odkryté archeologické památky na národní kulturní památce Valy u Mikulčic – viditelné, i ty neviditelné.

Knihy je rozdělena do osmi hlavních kapitol: 1) Hradiště Mikulčice-Valy, 2) Prohlídkový okruh, 3) Říční krajina, 4) Stavební objekty a pohřebiště, 5) Hmotná kultura, 6) Terénní výzkum a nedestruktivní průzkum, 7) Výzkumná základna a 8) Historické souvislosti. Již výčet kapitol zřetelně ukazuje, kam především kniha směřuje. Má sloužit jako průvodce lokalitou i prohlídkovým okruhem, seznámit čtenáře se stavební a hmotnou kulturou velkomoravských Mikulčic i velkomoravského útvaru, přiblížit archeologický výzkum mikulčického pracoviště, a konečně představit nové názory na Velkou Moravu a zařadit ji do kontextu rané středověké Evropy. Z rozdělení je patrná snaha o převlečení starších průvodců do nového kabátu.

V první kapitole o hradišti Mikulčice-Valy nás autor seznamuje s obecným popisem místa, označením hradiště, lokalizací a předpokládaným významem a funkcí jednotlivých základních areálů lokality i jeho zázemí. Kapitola následující provádí čtenáře Valy od jedné viditelné památky ke druhé, tak jak je v krajině památku koncipován prohlídkový okruh a, tedy bez obecného seznámení s prezentovanými pozůstatky velkomoravské sakrální a profánní architektury, pohřebiště okolo kostelů, ale i výzkumů zaniklých koryt a běžné sídlištní zástavby. Popis prozkoumaných zděných staveb je doplněn o drobné informace vyplývající z revizně-záchranných výzkumů prováděných před architektonickým zvýrazněním pozůstatků památek. Podstatná část textu je logicky věnována i hřbitovům okolo kostelů a významným nálezům.

Výklad sledující říční krajinu se obecně zabývá geomorfologií, vodními toky a přírodním prostředím lokality. Důležité jsou zde zejména dvě subkapitoly: *Řeka Morava a velkomoravská centra* ukazuje na klíčovou roli vodní cesty ve formování